

Tartalom

ELŐSZÓ.....	3
-------------	---

ÜTKÖZÉSPONTOK 3.

Előszó a tematikus blokkhoz.....	7
----------------------------------	---

GÁJER LÁSZLÓ: Lord Acton morális állásfoglalása a pápai hatalomról.....	9
---	---

REMBECZKI ESZTER: A test szerepe a descartes-i önmegragadásban.....	23
---	----

TÓTH OLIVÉR ISTVÁN: Megjegyzések a tudatosság fogalmának vizsgálatához Spinoza <i>Etikájában</i>	37
---	----

GYÖNGYÖSI MEGYER: Adorno normatív etikájának rekonstrukciós lehetőségei.....	47
--	----

MERÉNYI M. MIKLÓS: Barbárság, egyenlőtlenség, elidegenedés? Kiútkeresés Claude Lefort és Pierre Clastres politikai gondolkodásában.....	61
--	----

KIS-JAKAB DÓRA: Vallás, radikalizálódás és identitás – Michael Walzer és John Rawls.....	73
---	----

LÁSZLÓ LAURA: „A szavak föld alatti járataiban” – A térbeli forma vitája.....	83
---	----

DOMBROVSZKI ÁRON: A lehetségesvilág-fikcionalizmus új elmélete.....	97
---	----

KRATÉR

HENDRIK NIKOLETTA: A közösségi életben való részvétel Epiktétosz filozófiájában.....	111
---	-----

KRITÉRIUM

PAÁR TAMÁS: Miért ne legyünk „szofisták”?.....	131
--	-----

BERNÁTH LÁSZLÓ: Az élet analízise.....	147
--	-----

JOÓB KRISTÓF: Az ész fényénél élesebben.....	153
--	-----

SÓS CSABA: Vázlatok Immanuel Kant munkásságához.....	159
--	-----

ABSZTRAKTOK..... 165

SZERZŐINK 169

Előszó

Nem várt fordulat volt, amikor több mint egy év kihagyás után 2016 végén az Elpis feloszlott szerkesztősége helyébe új lépett. Mindenekelőtt azoknak tartozunk köszönettel, akik ezt az újraalakulást lehetővé tették. A folyóirat így 2017-től az ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola lektorált, időszakos lapjaként működik tovább. A lap profilja ennek megfelelően módosult: egyrészt a szerkesztőség kész közölni minden olyan írást, ami a filozófiatudomány alá sorolható, másrészt a szerzők köre nem korlátozódik többé hallgatókra. A periodikát doktoranduszok, illetve fiatal kutatók szerkesztik, a szerkesztőbizottságot a doktori iskola oktatói alkotják. A pontos névsor az impresszumban olvasható. A szerzők körének kibővítése mellett a folyóirat fontos célja továbbra is a tehetséggondozás, fórumot biztosítani a filozófiatudomány területéhez tartozó fiatal kollégák számára. A lapszámok online az elpis.hu oldalon és nyomtatásban is megjelennek évi két, esetleg három alkalommal, a szakmai színvonalat előre meghatározott lektorálási folyamat (*double-blind peer review*) biztosítja, ami minden esetben két, már doktori címmel rendelkező bíráló felkérését jelenti.

Kiadványaink gerincét négy rovat fogja alkotni. A fő, tematikus rovatot az éves felhívásunkban megadott témák köré kívánjuk felépíteni. Évente két témát tervezünk a szerzők számára felajánlani. A *Kratér* rovat tematikus megkötetés nélkül várja a tanulmányokat, míg a *Kritérion* könyvkritikákat és vitairatokat közöl. A tervezett *Szkipé* rovat olyan hosszabb, hiánypótló tanulmányokat kíván publikálni, melyek a magyar irodalomban csak utalásszerűen tárgyalt elméleteket mutatnak be.

Reméljük, hogy az új folyam legalább annyi számot él meg és annyi hasznot hajt, mint elődje.

A szerkesztők

Absztraktok

Dombrovski Áron: A lehetségesvilág-fikcionalizmus új elmélete

Tanulmányom célja az, hogy a lehetségesvilág-metafizika területén fellelhető álláspontok terét – amely magában foglalja többek között a lehetségesvilág-fikcionalizmus erős és gyenge változatait – kibővítssem az erős artefaktalista lehetségesvilág-fikcionalizmussal. A lehetségesvilág-fikcionalizmus imént említett két „klasszikus” elmélete azt tűzte ki célul, hogy a lehetségesvilág-beszédmódot amellet tartsa meg, hogy a nem kívánatos ontológiai terhet ledobja magáról. Azt gondolom, minden ilyen jellegű vállalkozás kudarcra van ítélve, ezért az általam javasolt álláspont egy újabb realista elgondolás. Szemben azonban a David Lewis-féle genuin realizmussal, amely konkrét entitásoknak gondolja a lehetséges világokat, valamint az ersatzrealizmussal, amely platonikus tárgyként írja le őket, az általam képviselt álláspont szerint a lehetséges világok ember alkotta absztrakt létezők, azaz absztrakt artefaktumok.

Gájer László: Lord Acton morális állásfoglalása a pápai hatalomról

Lord John Acton katolikus történész, angol whig párti politikus volt. Elvi állásfoglalást tett a XIX. századi katolikus egyháztörténelmet jelentősen meghatározó kérdés, a pápai tévedhetetlenség dogmája ellen. A hittételt az I. Vatikáni Zsinaton (1869-70) hirdette ki IX. Piusz pápa. Acton a katolikus liberálisok köréhez tartozott, akik teológiai, illetve politikai alapon is bírálták az új dogmát, attól tartva, hogy a pápai hatalom túlzott megerősödése a lelkiismereti szabadság gyengüléséhez vezet majd a katolikusok között. A csoport vezéralakja, Ignaz von Döllinger, Lord Acton tanára, történelemszemléletének meghatározója és személyes jó barátja a zsinat után elhagyta a Katolikus Egyházat. Lord Acton aggodalmai nagyrészt aránytalannak bizonyultak. Érvei egy teológiai tanítás ellen alapvetően politikaiak – a whig történelemértelmezés alapelvei által meghatározottak – voltak, így nem érintették az egyházi tanítás lényegét. Írásaiból azonban kirajzolódik a katolicizmus és a politikai liberalizmus találkozásának erős XIX. századi igénye.

Gyöngyösi Megyer: Adorno normatív etikájának rekonstrukciós lehetőségei

A tanulmány Adorno normatív etikájának három kurrens értelmezésével vitatkozik. Ezek közül kettő könyvként (Jay M. Bernstein: *Adorno. Disenchantment and Ethics*;

Fabian Freyenhagen: *Adorno's Practical Philosophy. Living Less Wrongly*), egy pedig tanulmányként jelent meg (Itay Snir: „The 'new categorical imperative' and Adorno's moral philosophy”). A kérdés rövid recepciótörténeti áttekintése után egy olyan problémát mutatok be, mely minden Adorno-értelmezés számára megkerülhetetlen nehézséget jelent. Ez a probléma a következő: úgy tűnik, Adorno filozófiája morális követeléseket támaszt az ágenssel szemben úgy, hogy az ágens képtelen e követeléseknek eleget tenni. Ez viszont összeegyeztethetetlen azzal az elvvel, miszerint a morális kötelesség az annak való megfelelés lehetőségét feltételezi. A tanulmányban előbb bemutatom, hogy a három szerző milyen módon igyekszik ezt a problémát megkerülni, majd amellet érvelek, hogy értelmezésük nem tekinthető sikeresnek.

Hendrik Nikoletta: A közösségi életben való részvétel Epiktétosz filozófiájában

A tanulmány célja egy új értelmezés bemutatása arra vonatkozólag, hogy Epiktétosz milyen fokozatokon keresztül képzelte el a közösségbe való kilépést attól a pillanattól kezdve, hogy a tanítvány befejezte nála az iskolai képzést. Első lépésben amellet érvelek, hogy Epiktétosz két közösségfogalmat használ, a partikuláris városállam és a mindenség államának fogalmát. Előbbit a második, utóbbit a harmadik epiktétoszi toposzhoz rendelem. Második lépésben azt vizsgálom, hogy a közösségben való részvétel miként értelmezhető. Az első lehetőség szerint kötelező, hogy közvetlen környezetünkben az életszerepeinknek megfelelően járjunk el a második toposz szintjén. A másik vizsgált lehetőség a politikai szerepvállalás kérdése, amellyel kapcsolatban arra az eredményre jutok, hogy Epiktétosz szerint lehetséges, de nem preferálandó hivatás. A harmadik lehetőség, hogy az előrehaladott ember az egész emberi nemért kezd tevékenykedni, amelyet Epiktétosz bizonyos kritériumok mellett kívánatosnak tart.

Kis-Jakab Dóra: Vallás, radikalizálódás és identitás – Michael Walzer és John Rawls

Mi a gyökere a vallási fundamentalizmus megerősödésének a nyugati liberális demokráciákban és ezek az államok mit kezdhetnek a területükön tapasztalható vallási radikalizálódás jelenségével? Meddig kell tolerálniuk a liberális és demokratikus értékrenddel szembemenő elemeket és meddig mehetnek el saját életmódjuk védelme érdekében otthon és külföldön, anélkül, hogy a másként gondolkozók elnyomásának és a kulturális imperializmusnak a csapdájába esnének? Dolgozatomban ezekre a kérdésekre

keresem a választ John Rawls liberális és Michael Walzer komunitárius elméletének tükrében.

László Laura: „A szavak föld alatti járataiban” – A térbeli forma vitája

Írásom Joseph Frank 1945-ös *Spatial Form in Modern Literature* című, Magyarországon még feldolgozatlan esszéjét veszi górcső alá, amely a térbeliség kategóriáját úttörő módon kezeli kulcsfogalomként az irodalmi megértés vonatkozásában. Mínt hogy Lessing óta az irodalmat klasszikusan az „időbeli művészetek” köréhez sorolják, Frank esszéje heves és sok évtizedes kritikát váltott ki, melyek többsége radikálisan utasítja el a „térbeli forma” elméletét. Frank eredeti esszéje és annak néhány bírálata révén rámutatok, hogy a vita olykor sematikus és a téridő-dichotómiára szűkül. Mivel nézetem szerint a *spatial form* irodalmi bevezethetőségét sokáig éppen e leegyszerűsítések gátolták, kísérletet teszek arra, hogy Frank forrásainak (Lessing, Worringger) újraértelmezésével rávilágítsak a dichotómiák eredetére, remélve, hogy mindezzel érthetőbbé válnak a többnyire képzőművészetben tárgyalt tér irodalmi lehetőségei.

Merényi M. Miklós: Barbárság, egyenlőtlenség, elidegenedés? Kiútkeresés Claude Lefort és Pierre Clastres politikai gondolkodásában

A XX. századi francia politikai filozófia egyik megújítójának tartott Claude Lefort-t és a hivatása „kopernikuszi fordulatát” sürgető politikai antropológust, Pierre Clastres-t barátságukon túl az kötötte össze, hogy vizsgálódásaik az egyes társadalmi formákra jellemző, sajátos politikai tapasztalatokra irányították a figyelmet. Úgy látták, a politikai gondolkodás szabadsága nem függetleníthető az emberi lét intézményesülő, társadalmi együttélésben kidolgozásra kerülő történetiségétől. Nyomon követve kiútkeresésüket a hatalom absztrakt, intézményi analíziseként felfogott politikától az eredendően szimbolikus természetű politikum kérdéséig jutunk. Míg Clastres vad törzseiben az osztatlan-ság vágya az, ami az erőszak centrifugális logikáján keresztül érvényre jut, Lefort a modern társadalomban megnyíló újfajta érzékenységet, tapasztalati- és létmódot kapcsolja az azt megalapozó történeti feltételekhez.

Rembeczki Eszter: A test szerepe a descartes-i önmegragadásban

A gondolkodó én saját maga megismerését a szellemi területen belül hajtja végre, a testi diszpozíciókat tudatosan eltávolítva magától. A testből és lélekből álló komplex ember esetében azonban ez az önmegértés nem korlátozódik pusztán a szellemi tényező feltárására. Tanulmányom fő kérdése: hogyan fogható fel a descartes-i intellektuális én számára saját teste, e test közvetítése révén pedig a külvilág jelenléte. A test olyan idegenséggént jelenik meg, amelynek alapvető működéseire és bizonyos mozgásaira az elme nem képes hatást gyakorolni. Önálló cselekvésein túl olyan felületet is képez az elme és a külvilág között, amely megszűri és torzítja a kívülről érkező hatásokat, s hasonlóképp változtatva jeleníti meg a külvilág felé a lélek megéléseit és reakcióit is. A test, miközben a lélek egyetértésétől függetlenül végzi tevékenységeit, befolyásolja a lélek hangulatait, s az összetett ember személyiségét.

Tóth Olivér István: Megjegyzések a tudatosság fogalmának vizsgálatához Spinoza *Etikájában*

A cikkben bemutatom, hogy milyen nehézségekkel szembesülünk, amikor a tudatosság fogalmát kívánjuk elemezni Spinoza etikájában: egyfelől a kortárs fogalmainkat nem alkalmazhatjuk minden további nélkül a kora újkori szövegre, másrészt a kora újkori szöveg megértése a fogalmak megértésétől függ. Kísérletet teszek arra, hogy a *conscius/conscientia* fogalompár előfordulásainak elemzése segítségével választ találjak arra a kérdésre, hogy van-e Spinozának egységes tudatosságfogalma. Az elemzés egy olyan rendszerezést tesz lehetővé, amely révén a tudatossággal kapcsolatos két kijelentéscsoport rajzolódik ki eltérő rendszertani és teoretikus szereppel: ezek egyike az érzékeléshez kapcsolódik, míg a másik az értelemhez. Ez választ adhat azon kutatók ellenvetéseire, akik szkeptikusak azzal kapcsolatban, hogy lehetséges-e a tudatosság egységes fogalmának jelenlétét Spinoza szövegeiben kimutatni, és a tudatosság egységes spinozai fogalma felé mutathat.

Szerzőink

Bernáth László, fiatal kutató (MTA BTK Filozófia Intézet),
óraadó tanár (PPKE BTK Filozófia Tanszék)
Elérhetőség: Bernath.Laszlo@btk.mta.hu
MTMT azonosító: 10050123

Dombrovski Áron, MA-hallgató (ELTE BTK Logika Tanszék)
Elérhetőség: d_aron@outlook.com / elte.academia.edu/ÁronDombrovski

Gájer László, teológiai doktor, oktató (Esztergomi Hittudományi Főiskola),
doktorandusz (PPKE BTK Politikaelméleti Doktori Iskola)
Elérhetőségek: gajerster@gmail.com
MTMT azonosító: 10047786

Gyöngyösi Megyer, MA-hallgató (Université catholique de Louvain)
Elérhetőség: meyer.gyongyosi@gmail.com
euophilosophie.academia.edu/Megyer Gyöngyösi

Hendrik Nikoletta, doktorjelölt (ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola,
Morál- és Politikai Filozófia Program)
Elérhetőség: hendrik.nikoletta@gmail.com
mindchocolate.academia.edu/NikolettaHendrik
MTMT azonosító: 10049007.

Joób Kristóf, doktorandusz (ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola,
Újkori Filozófia Program)
Elérhetőség: kristof.joob@gmail.com

Kis-Jakab Dóra, fiatal kutató (MTA BTK Filozófiai Intézet)
doktorandusz (ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola,
Morál- és Politikai Filozófia program),
Elérhetőség: dora.kisjakab@gmail.com / kis-jakab.dora@btk.mta.hu

László Laura, doktorandusz (ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola,
Esz­tétika Program)
Elérhetőség: laszlolaura@caesar.elte.hu

Merényi M. Miklós, doktorandusz (BCE Politikatudományi Doktori Iskola),
politikatudós

Elérhetőség: mrnymkls@gmail.com / uni-corvinus.academia.edu/mrnymkls

Paár Tamás, doktorandusz (PPKE Politikaelméleti Doktori Iskola), filozófus

Elérhetőség: paar.tamas@gmail.com / ppke.academia.edu/TamásPaár

MTMT azonosító: 10052439

Rembeczki Eszter, doktorjelölt (SZTE BTK Málnási Bartók György

Filozófia Doktori Iskola),

koordinátor (SZTE Filozófia Műhely)

Elérhetőség: rembeczki.eszter@gmail.com

MTMT azonosító: 10053438

Sós Csaba, mb. intézményvezető (Veres Péter Kulturális Központ),

abszolvált doktorandusz (DE HTDI Modern Filozófia Doktori Program)

Elérhetőség: soscsaba9@gmail.com

Tóth Olivér István, doktorandusz (ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola,

Újkori Filozófia Program / Alpen-Adria Universität Klagenfurt),

mb. tudományos segédmunkatárs (ELTE BTK Filozófiai Intézet)

Elérhetőség: oliver.istvan.toth@gmail.com / elte.academia.edu/OliverIstvanToth